

VIJEĆE EUROPE
ODBOR MINISTARA

Preporuka CM/Rec(2014)2
Odbora ministara državama članicama
o promicanju ljudskih prava starijih osoba

(koju je donio Odbor ministara 19. veljače 2014. na 1192. sastanku zamjenika ministara)

Odbor ministara, na temelju odredbi članka 15. b Statuta Vijeća Europe,

Smatrajući kako je cilj Vijeća Europe dovesti do većega jedinstva između svojih članica, među ostalim, promicanjem zajedničkih standarda i razvojem djelovanja u području ljudskih prava;

Imajući u vidu osobito Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5.) s obzirom na relevantnu sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava, Europsku socijalnu povelju (ETS br. 35.), koja je otvorena za potpisivanje 1961. i revidirana 1996. (ETS br. 163.), osobito njezin članak 23. (Pravo starijih osoba na socijalnu zaštitu), s obzirom na njezino tumačenje od strane Europskog odbora za socijalna prava, kao i relevantne odredbe Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (ETS br. 164.);

Uzimajući u obzir Preporuku CM/Rec(2011)5 Odbora ministara o smanjenju rizika od ranjivosti starijih migranata i poboljšanju njihova položaja, Preporuku CM/Rec(2009)6 o starenju i invaliditetu u 21. stoljeću: održivi okviri kojima bi se omogućila bolja kvaliteta života u inkluzivnom društvu te Preporuku Rec(94)9 o starijim osobama;

S obzirom na Rezoluciju Parlamentarne skupštine 1793 (2011.) „Promicanje aktivnog starenja: kapitaliziranje radnog potencijala starijih osoba“, Preporuku 1796 (2007.) „Položaj starijih osoba u Europi“, Preporuku 1749 (2006.) i Rezoluciju 1502 (2006.) „Demografski izazovi za socijalnu koheziju“, Preporuku 1591 (2003.) „Izazovi za socijalnu politiku u europskim društvima koja stare“, Preporuku 1619 (2003.) „Prava starijih migranata“ i Preporuku 1418 (1999.) „Zaštita ljudskih prava i dostojanstva osoba u terminalnom stadiju bolesti i umirućih osoba“;

Podsjećajući na odredbe o starijim osobama iz Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i Akcijskog plana Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. – 2015.;

S obzirom na relevantne međunarodne konvencije i instrumente, kao i kontinuirani rad Ujedinjenih naroda, a osobito Načela Ujedinjenih naroda za starije ljude (1991.), Madridski međunarodni akcijski plan o starenju (MIPAA) i Regionalnu provedbenu strategiju za Europu, Otvorenu radnu skupinu za starenje u svrhu jačanja zaštite ljudskih prava starijih osoba te odluku Vijeća za ljudska prava o imenovanju nezavisnog stručnjaka za uživanje ljudskih prava starijih osoba;

Svjesni demografskih promjena u Europi i sve većeg broja starijih osoba u našim društvima;

Naglašavajući da veliko povećanje očekivanog životnog vijeka u prošlom stoljeću ne treba promatrati kao teret za društvo, već kao pozitivan trend;

Podsjećajući na važan ljudski, društveni i gospodarski doprinos koji starije osobe daju društvu;

Ponovno potvrđujući da su sva ljudska prava i temeljne slobode univerzalni, nedjeljivi, međusobno ovisni i međusobno povezani te da je potrebno starijim osobama garantirati njihovo uživanje bez diskriminacije;

Uviđajući da je, iako se postojeći međunarodni standardi za ljudska prava primjenjuju na osobe u svim fazama života i čine odgovarajući normativni okvir za zaštitu ljudskih prava starijih osoba, potrebno uložiti dodatne napore kako bi se utvrdile praznine u zaštiti koje nastaju kao posljedica nedostatne provedbe, informiranja i praćenja postojećeg prava u odnosu na starije osobe;

Uviđajući da kao posljedica ovih provedbenih praznina, uključujući informiranje i praćenje, starije osobe mogu biti žrtve zlostavljanja i zanemarivanja te se njihova ljudska prava mogu ignorirati ili uskraćivati, te naglašavajući stoga da je potrebno poduzeti učinkovite mjere kojima će se osigurati potpuno uživanje njihovih ljudskih prava;

Uviđajući da su međugeneracijska solidarnost i poštovanje od velike važnosti i da ih treba ohrabrivati, kako u obitelji, tako i na pojedinačnoj razini, kako na privatnoj, tako i na javnoj institucionalnoj razini;

Naglašavajući da starijim osobama treba omogućiti potpuno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo i da sve starije osobe trebaju moći živjeti dostojanstveno i sigurno, slobodne od diskriminacije, izolacije, nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja, te što samostalnije;

Podsjećajući da poštovanje dostojanstva starijih osoba treba biti garantirano u svim okolnostima, uključujući psihičke poremećaje, invaliditet, bolest i situacije na kraju života;

Preporuča da vlade država članica:

1. osiguraju da se načela iz dodatka ovoj preporuci provode u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom u odnosu na starije osobe te da ocijene učinkovitost poduzetih mjera;
2. osiguraju, odgovarajućim sredstvima i postupanjem—uključujući, gdje je to prikladno, prevođenje—diseminaciju ove preporuke nadležnim tijelima i dionicima u cilju podizanja razine svijesti o ljudskim pravima i temeljnim slobodama starijih osoba;
3. razmotre primjere dobre prakse u odnosu na provedbu ove preporuke u cilju uključivanja tih primjera u sustav razmjene informacija koji je dostupan javnosti;
4. ispitaju, u okviru Odbora ministara, provedbu ove preporuke pet godina nakon njezina donošenja.

Dodatak Preporuci CM/Rec(2014)2

I. Područje primjene i opća načela

1. Svrha ove preporuke jest promicati, zaštititi i osigurati cjelovito i jednako uživanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda starijim osobama te promicati poštovanje urođenoga dostojanstva starijih osoba.
2. Ova se preporuka primjenjuje na osobe čija starija životna dob predstavlja, sama po sebi ili zajedno s drugim čimbenicima, uključujući percipiranje i stavove, prepreku punom uživanju njihovih

ljudskih prava i temeljnih sloboda i njihovom punom i učinkovitim sudjelovanju u društvu na ravnopravnoj osnovi. Preporukom se iskazuje razumijevanje da države članice Vijeća Europe na nacionalnoj razini utvrđuju kronološku dob kao trenutak kada osobe počinju uživati posebna prava i prednosti uslijed njihove starije životne dobi.

3. Starije osobe moraju u cijelosti uživati prava zajamčena Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: „Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava“) i njezinim protokolima, Europskom socijalnom poveljom, koja je otvorena za potpisivanje 1961., a revidirana 1996., i ostalim relevantnim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, u onoj mjeri u kojoj su države članice njima obvezane.

4. Starije osobe trebaju imati zadovoljavajući pristup informacijama o svojim pravima.

5. Starije osobe preko predstavničkih organizacija potrebno na odgovarajući način konzultirati prije donošenja mjera koje utječu na njihovo uživanje ljudskih prava.

II. Nediskriminacija

6. Starije osobe moraju uživati svoja prava i slobode bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, uključujući dob.

7. Države članice trebaju razmotriti izričito navođenje pojma „dob“ u nacionalnom zakonodavstvu protiv diskriminacije.

8. Države članice trebaju poduzeti učinkovite mjere za sprečavanje višestruke diskriminacije starijih osoba.

Dobra praksa

Austrija je 2012. usvojila Savezni plan za starije osobe koji je osmišljen u suradnji s predstavnicima starijih osoba, a koji predstavlja kamen temeljac politike te zemlje u odnosu na starije osobe. Plan, među ostalim, sadrži mjere za podizanje razine svijesti i ostale mjere protiv diskriminacije s osnova dobi, uključujući višestruku diskriminaciju žena.

U *Belgiji* lokalni javni centar za socijalnu akciju organizira edukacije o „međukulturnoj komunikaciji“ za službe koje rade sa starijim migrantima. Centar je osmislio i vodič dobre prakse za stručnjake koji rade s tim osobama o obilježjima različitih kultura, primjerice u odnosu na prehranu, higijenu, jezik, pogrebe itd.

Češka Republika usvojila je Nacionalni akcijski plan za promicanje pozitivnog starenja (2013. – 2017.), u kojem se izričito, kao ključno načelo, naglašava zaštita ljudskih prava starijih osoba. Vijeće za starije osobe i starenje stanovništva osnovano je 2006. kao stalno savjetodavno tijelo koje promiče zdravo i aktivno starenje i jednaka prava za starije osobe u svim područjima života. Pojedincima ili organizacijama koje su aktivne u tom polju svake se godine dodjeljuje posebna nagrada.

Finska je 2012. objavila Povelju o raznolikosti i osnovala Mrežu raznolikosti za poslodavce u cilju razvoja alata za upravljanje raznolikošću i razmjenu dobre prakse u sferi radnog života. Pokret „Živi svoju dob“ je mreža za dobro starenje koju je osnovalo sedam finskih organizacija za socijalni rad sa starijima.

Njemačka je 2006. osnovala nezavisnu Saveznu agenciju za borbu protiv diskriminacije koja provodi

razne projekte i organizira događanja za podizanje razine svijesti, kao što je tematska godina 2012. o diskriminaciji s osnova dobi, tijekom koje su manjim i srednjim poduzetnicima dodijeljene nagrade za primjenu inovativnih strategija za promicanje timova radnika svih dobi. Domovi za skrb i posebne ustanove u zemlji osnovale su posebne jedinice koje starijim migrantima pružaju skrb u okruženju u kojem se poštuje njihov kulturni i društveni način života.

Švedska je u siječnju 2013. osnažila zaštitu protiv dobne diskriminacije na način da je u švedski Zakon protiv diskriminacije uključila područja socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i pristupa robi i uslugama, tržištu rada i kvalifikacijama te razvojnim resursima za starije osobe.

„Bivša jugoslavenska republika Makedonija“ je 2010. usvojila Nacionalnu strategiju za starije građane (2010. – 2020.) koja je osmišljena u svrhu stvaranja usklađene politike za zaštitu starijih osoba, poboljšanje kvalitete njihovih života te socijalnog i gospodarskog statusa, promicanje njihove samostalnosti, sprečavanje marginalizacije i jačanje sustava socijalne i zdravstvene zaštite. Zemlja je 2012. donijela Nacionalnu strategiju za ravnopravnost i protiv diskriminacije, kojoj je cilj osigurati ravnopravnost i jednake mogućnosti za sve.

U Ujedinjenom Kraljevstvu su u listopadu 2012. stupile na snagu relevantne odredbe Zakona o ravnopravnosti iz 2010., kojima se zabranjuje dobna diskriminacija u osiguravanju pristupa robama, kapacitetima i uslugama, obavljanju javnih funkcija i vođenju javnih klubova i udruga. Vlada je također vodila pregovore s nekoliko osiguravajućih društava u odnosu na starije kupce u područjima kao što su osiguranje vozila i putno osiguranje.

III. Autonomija i sudjelovanje

9. Starije osobe imaju pravo na poštivanje njihova urođenog dostojanstva. Imaju pravo voditi svoj život samostalno, na samoodređujući i autonoman način. To obuhvaća, među ostalim, donošenje samostalnih odluka u odnosu na sva pitanja koja se na njih odnose, uključujući one koje se odnose na njihovu imovinu, prihode, financije, prebivalište/boravište, zdravlje, liječenje ili skrb, kao i utanačenja vezana uz pogreb. Ograničenja trebaju biti razmjerna situaciji i trebaju se provoditi uz primjenu odgovarajućih i učinkovitih zaštitnih mjera za sprečavanje zlorabe i diskriminacije.

10. Starije osobe trebaju imati mogućnost interakcije s drugima i cjelovitog sudjelovanja u društvenim, kulturnim i obrazovnim te edukacijskim aktivnostima, kao i u javnom životu.

11. Starije osobe imaju pravo na puno dostojanstvo i potpuno poštivanje njihova privatnog i obiteljskog života, uključujući poštivanje njihove spolne intime.

12. Starije osobe uživaju poslovnu sposobnost na ravnopravnoj osnovi s drugima.

13. Starije osobe imaju pravo dobiti odgovarajuću podršku u donošenju odluka i realizaciji svoje poslovne sposobnosti kada za to osjećaju potrebu, uključujući na način da po vlastitom izboru odrede povjerljivu treću osobu koja će im pomoći u donošenju odluka. Tako određena osoba treba pružiti podršku starijoj osobi na njezin zahtjev i u skladu s njezinom voljom i željama.

14. Države članice trebaju donijeti zakone koji starijim osobama omogućuju dovesti u red svoje poslove u slučaju da u kasnijoj fazi nisu u mogućnosti iskazati svoje upute.

15. Države članice dužne su osigurati da je svim mjerama koje se odnose na donošenje odluka i ostvarivanje poslovne sposobnosti starijih osoba, uključujući eventualna ograničenja koja mogu biti potrebna radi zaštite, predviđena odgovarajuća i učinkovita zaštita za sprečavanje zlostavljanja. Zaštita treba biti razmjerna stupnju u kojem se takvim mjerama utječe na prava i interese starijih osoba.

Dobra praksa

Belgija je donijela nove zakone (na snazi od 1. lipnja 2014.) kojima se provodi reforma ograničenja poslovne sposobnosti. Novim će se zakonima štititi starije osobe na način da im se omogući dobrobit od pomoći ili zastupanja u skladu s njihovom poslovnom sposobnošću.

U *Češkoj Republici* od 1. siječnja 2014. više neće biti moguće potpuno ukidanje poslovne sposobnosti. Svaka osoba koja ima ograničenu poslovnu sposobnost imat će povjerenika za zaštitu njezinih interesa ili pravnog savjetnika. Novi Građanski zakonik također uvodi neke nove oblike podržanog donošenja odluka.

Danska je 2010. donijela novu Strategiju o demenciji s konkretnim preporukama za jačanje i poboljšanje usluga za osobe koje pate od demencije. Zemlja također izdvaja sredstva za podršku aktivnostima u korist takvih osoba i njihovih obitelji.

U *Njemačkoj* skrbnici imaju ograničeni mandat, budući da se imenuju u skladu s potrebama svakog pojedinca te za obavljanje konkretnih zadataka. Njihovim se imenovanjem ne ukida poslovna sposobnost osobe za ugovaranje i samoodređivanje.

Grčka je 2012. stvorila program kojim se osigurava autonomija starijih osoba u vlastitom domu putem organizacije socijalnih usluga, psihološke podrške i pomoći u kući. Programom se također ohrabruje sudjelovanje starijih osoba u kulturnim aktivnostima i nastoji osigurati život starijih osoba u uvjetima koji nisu nespojivi s njihovim dostojanstvom. Od 2009., u okviru programa „Roditeljske škole“ Glavnog tajništva za cjeloživotno učenje, više od 5 000 polaznika sudjelovalo je na 295 tečajeva na temu starije dobi kako bi se upoznali s fizičkim i psihičkim problemima s kojima se suočavaju starije osobe te sa sredstvima koja su na raspolaganju za sprečavanje ili otklanjanje tih problema. Centri za otvorenu zaštitu pridonose neovisnosti starijih osoba, podizanju razine svijesti opće javnosti i ključnih dionika o njihovim potrebama te poboljšanju njihovih životnih uvjeta.

Poljska je osnovala „Sveučilišta za zlatnu dob“ koja organiziraju edukacijske događaje za starije osobe u skladu s filozofijom cjeloživotnog učenja. Država je provela nacionalni Program socijalnih aktivnosti za starije koji je usredotočen na obrazovanje i volonterski rad starijih osoba, njihovu integraciju i sudjelovanje u društvu, kao i na socijalne usluge za starije osobe.

U *Španjolskoj* se Vijeće starijih osoba, koje se sastoji od predstavnika svih administrativnih razina i civilnog društva, bavi pitanjima koja se odnose na uvjete i kvalitetu života starijih osoba i također ih potiče na sudjelovanje u procesu donošenja odluka u odnosu na široki spektar pitanja iz javnih politika o starijem stanovništvu.

U *Švicarskoj* savezna uprava privatnim strukturama u cijeloj zemlji povjerava rad na doprinosu zdravlju starijih osoba, čime im se osigurava pristup informacijama i uslugama te pruža izravna pomoć. U mnogim švicarskim gradovima postoji tradicija solidarnih susjedstava (*quartiers solidaires*) odnosno prikupljanja resursa i rješenja za probleme starijih osoba na način da ih se povezuje s drugim osobama i lokalnim dionicima (općinama, socijalnim i zdravstvenim strukturama, udrugama itd.).

U *Turskoj* se starijim osobama u vlastitom domu pružaju usluge dnevne pomoći/solidarnosti kako bi

im se pomoglo u svakodnevnim aktivnostima (manji popravci, kupovina, osobna njega, kuhanje, čišćenje) i kako bi se osnažile njihove društvene veze (savjetovanje o pravnim uslugama i socijalnom osiguranju, društvene i kulturne aktivnosti itd.). Ministarstvo obitelji i socijalnih politika Turske pokrenulo je široku kampanju koja se zasniva na zajednici, cilj koje je osigurati starijim osobama potpun pristup i upotrebu svih javnih zgrada i javnih prometnica.

U *Ujedinjenom Kraljevstvu*, koalicija organizacija i pojedinaca koji ostvaruju suradnju kroz istraživanje, politiku i podršku starijim osobama je početkom 2011. pokrenula kampanju „Kraj usamljenosti“, cilj koje je borba protiv izoliranosti u starijoj dobi i pomoć starijim osobama u stvaranju i održavanju osobnih veza. Nakon 1988. u Ujedinjenom je Kraljevstvu uveden program kojim se osobama u dobi od 50 godina ili više omogućuje volontersko uključivanje u aktivnosti rješavanja lokalnih problema i sudjelovanje u zajednici na temelju njihovih vještina i iskustva.

U 2007. *Svjetska zdravstvena organizacija* objavila je vodič za pomoć gradovima u njihovim nastojanjima da postanu naklonjeniji starijim dobnim skupinama. Na temelju načela aktivnog starenja, vodič na holistički način predstavlja fizička i socijalna iskustva starijih osoba u pristupanju cijelom nizu lokacija i usluga u gradovima i urbanim područjima.

IV. Zaštita od nasilja i zlostavljanja

16. Države članice trebaju starije osobe zaštititi od nasilja, zlostavljanja i namjernog ili nenamjernog zanemarivanja. Takvu je zaštitu potrebno pružati bez obzira radi li se o vlastitom domu, ustanovi ili nekom drugom mjestu.

17. Države članice trebaju osigurati odgovarajuće podizanje razine svijesti i ostale mjere za zaštitu starijih osoba od financijskog zlostavljanja, uključujući obmanu ili prijevaru.

18. Države članice trebaju provoditi dovoljan broj mjera cilj kojih je podizanje razine svijesti zdravstvenih djelatnika, skrbnika, neslužbenih skrbnika ili ostalih osoba koje pružaju usluge starijim osobama u svrhu detekcije nasilja ili zlostavljanja bez obzira na okruženje, savjetovanje o mjerama koje trebaju poduzeti ako sumnjaju na zlostavljanje i, osobito, ohrabrivanje prijave zlostavljanja nadležnim tijelima. Države članice trebaju poduzeti mjere za zaštitu osoba koje prijavljuju nasilje od bilo kojeg oblika odmazde.

19. Države članice dužne su provesti učinkovitu istragu o vjerodostojnosti prijave o nasilju ili zlostavljanju starije osobe ili u slučaju kada nadležna tijela osnovano sumnjaju da je došlo do takvog lošeg postupanja.

20. Starije osobe koje su pretrpjele zlostavljanje trebaju dobiti odgovarajuću pomoć i podršku. Ako države članice ne ispune svoju obvezu, odnosno ne osiguraju zaštitu starijim osobama, starije osobe imaju pravo na učinkovit pravni lijek pred nacionalnim tijelom i, kada je to primjereno na odgovarajuće obeštećenje za štetu koju su pretrpjele, u razumnom vremenskom roku

Dobra praksa

U *Austriji* se organiziraju radionice na kojima sudionici stječu stručna znanja o savjetovanju starijih osoba u slučaju nasilja i regionalne mreže savjetodavnih kontakt-točaka putem kojih se povezuju nadležne službe, domovi za skrb i medicinsko osoblje za pomoć žrtvama.

Belgija, Češka Republika, Finska i Francuska uspostavile su telefonske linije za prijavu slučajeva zlostavljanja. Lokalni timovi za podršku idu u kućne posjete, predlažu rješenja za poboljšanje situacije starijih osoba i nude besplatne savjete i edukaciju.

U *Češkoj Republici*, novim se Nacionalnim akcijskim planom za promicanje pozitivnog starenja (2013. – 2017.) predviđaju mjere podrške starijim osobama u slučaju zlostavljanja ili zanemarivanja putem psihološke, pravne i socijalne pomoći, edukacijskih materijala i obrazovanja stručnjaka o načinu sprečavanja i prepoznavanja zlostavljanja.

Finska je usvojila Akcijski plan za smanjenje nasilja nad ženama (2010. – 2015.) kojim se također predviđaju mjere za starije osobe. Osim toga, Finska udruga skloništa za starije nastoji sprečavati nasilje nad starijim osobama i podizati razinu svijesti, primjerice, putem telefonskih linija za pomoć i pružanje ostalih oblika podrške.

Francuska je u siječnju 2013. uspostavila Nacionalni odbor za dobro postupanje i prava starijih osoba i osoba s invaliditetom čiji je cilj borba protiv lošeg postupanja i promicanje njihovih osnovnih prava.

Njemačka je uvela program „Zaštita starijih osoba“ cilj kojega je postizanje optimalne sigurnosti za starije osobe i provedba preventivnih postupanja (kao što su skloništa za žene i savjetodavni centri za starije žrtve, kao i podizanje razine svijesti i edukacija nerezidentnog osoblja za njegu kako bi ono predstavljalo preventivnu instancu). Interdisciplinarna skupina stručnjaka pripremila je vodič za zdravstvene djelatnike za bolje prepoznavanje ubojstava ili neprirodnih uzroka smrti starijih osoba. Njemačka nadležna tijela pripremila su i brošuru koja sadrži opširne informacije o prevarama i obmanama čija su meta starije osobe. Osim toga, postoje edukacijski programi za bankarsko osoblje o načinu na koji prepoznati obmane u financijski kritičnim situacijama za starije osobe.

U *Nizozemskoj* je provincija Noord-Holland izradila nacrt protokola za vanjske djelatnike koji su u kontaktu sa starijim osobama na rezidentnoj skrbi (primjerice, frizeri) kako bi mogli prepoznati znakove zlostavljanja u okviru svoje djelatnosti i o tome obavijestiti nadležne timove za podršku. Grad Rotterdam pripremio je Kodeks postupanja za prepoznavanje i izvješćivanje o nasilju u obitelji. Zdravstveni djelatnici i službe za starije osobe, policija i interventne službe educirani su za prepoznavanje i prijavljivanje zlostavljanja Centru za savjetovanje i podršku u slučaju nasilja u obitelji.

Svrha Nacionalnog akcijskog plana za starenje u *Turskoj* jest osigurati mehanizam za izvješćivanje i stručno osposobljavanje osoba koje rade sa starijim osobama kako bi mogle lakše prepoznati zlostavljanje i zanemarivanje i u tom smislu poduzeti odgovarajuće mjere.

Portugal je uspostavio program za bolju sigurnost starijih osoba koje žive same ili izolirano, a kojeg provodi policija putem, primjerice, uspostave izravnih telefonskih linija s policijskim postajama u domovima starijih osoba i organizacijom redovnih posjeta.

U *Ujedinjenom Kraljevstvu*, poslodavci i volonterske organizacije imaju uvid u informacije iz kaznene evidencije prije nego što zaposle osobe koje će pružati usluge osobne skrbi za starije osobe. Također postoji posebna politika progona kaznenih djela protiv starijih osoba u svrhu boljeg praćenja takvih kaznenih djela. Posebne službe za zagovaranje prava starijih osoba (kao što je organizacija „Victim Support“ [Podrška žrtvama]) pružaju podršku starijim žrtvama.

U sklopu europskog projekta „Breaking the Taboo“ [Rušenje tabua], kojeg je sufinancirala *Europska komisija*, a provodili projektni partneri iz *Austrije, Finske, Italije, Poljske i Njemačke*, u suradnji s partnerima iz *Belgije, Francuske i Portugala*, izdana je brošura „Violence against older women in families: recognising and acting“ [Nasilje nad starijim ženama u obitelji: prepoznavanje i djelovanje], cilj koje je podizanje razine svijesti i usmjeravanje osoblja u domovima za skrb, zdravstvenim organizacijama te ustanovama za socijalnu skrb.

V. Socijalna zaštita i zapošljavanje

21. Starije osobe trebaju imati pristup odgovarajućim resursima koji će im omogućiti prikladan životni standard i sudjelovanje u javnom, gospodarskom, društvenom i kulturnom životu.
22. Države članice trebaju poduzimati mjere kojima se olakšava mobilnost starijih osoba i prikladan pristup njima namijenjenim infrastrukturnim objektima.
23. Države članice trebaju osigurati odgovarajuće mjere podrške kojima se starijim osobama omogućava stanovanje prilagođeno njihovim sadašnjim i budućim potrebama.
24. Države članice trebaju putem javnih ustanova ili u suradnji s nevladinim organizacijama ili privatnim sektorom poticati osnivanje dovoljnog broja službi za pružanje dodatnih usluga, kao što su dnevna skrb za odrasle osobe, njega ili priprema obroka.
25. Države članice koje još nisu ratificirale Europsku socijalnu povelju (revidiranu) i Dodatni protokol uz Europsku socijalnu povelju koji se odnosi na sustav kolektivnih tužbi (ETS br. 158.) pozivaju se uzeti ratifikaciju u razmatranje. One koje su već ratificirale revidiranu Povelju, ali još nisu obvezane člankom 23. (Pravo starijih osoba na socijalnu zaštitu) pozivaju se uzeti u razmatranje objavu da se smatraju obvezane tom odredbom.
26. Države članice trebaju osigurati da starije osobe ne budu izložene diskriminaciji u zapošljavanju, uključujući s osnova dobi, u javnom i privatnom sektoru. To također uključuje aspekte kao što su uvjeti za pristup zapošljavanju (uključujući uvjete za zapošljavanje), početno i trajno stručno osposobljavanje, uvjete rada (uključujući otkaz i naknadu za rad), članstvo u sindikatima ili odlazak u mirovinu. Države članice trebaju osigurati da je razlika u postupanju opravdana ostvarivanjem legitimnog cilja politike zapošljavanja te razmjernošću u odnosu na ostvarivanje tog cilja.
27. Države članice trebaju promicanje sudjelovanja starijih osoba na tržištu rada učiniti dijelom svoje politike zapošljavanja.
28. Države članice trebaju u svojim programima, akcijskim planovima i ostalim relevantnim političkim aktivnostima posebnu pozornost posvetiti sigurnosti i zdravstvenim problemima starijih radnika.

Dobra praksa

Austrijski Savezni plan za starije osobe, među ostalim, sadrži mjere za podizanje razine svijesti o starijim osobama na tržištu rada i kao svoj najveći prioritet postavlja pitanje kvalitete životnih uvjeta starijih osoba.

U *Hrvatskoj* starije osobe uživaju pristup financijskoj pomoći (pomoć za uzdržavanje, doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina) i uslugama socijalne skrbi (smještaj u ustanovu ili udomiteljsku obitelj, službe za njegu i pomoć). U sklopu dva programa, „Pomoć u kući starijim osobama“ i „Dnevni boravak i pomoć u kući starijim osobama“, starijim se osobama pružaju usluge prehrane, pomoći u domaćinstvu, osnovne zdravstvene zaštite, posredovanja u ostvarivanju prava, kao i pristup edukacijskim, sportskim i kulturnim aktivnostima, te aktivnostima vezanima uz razonodu

U *Danskoj* se na lokalnoj razini već dugo provodi kampanja usmjerena na praksu prilagođenu dobi na radnom mjestu. Općine pomažu starijim osobama pronaći smisao i strast i potaknuti ih da duže rade.

U *Finskoj* poslodavci ulažu napore u povećanje stope zapošljavanja starijih osoba i postigli su dogovore oko fleksibilnog radnog vremena radi njihove dobrobiti. Nadležna tijela uvela su alate za „dobno upravljanje“, uključujući vodič za starije zaposlenike i njihove poslodavce. Testiran je i model molbe za posao u kojoj se naglasak stavlja na vještine osobe, a umanjuje utjecaj čimbenika kao što su državljanstvo, dob ili spol. Finska udruga za Parkinsonovu bolest, u suradnji s lokalnom udrugom, provodi projekt „Parkinsonova na poslu“ u svrhu poboljšanja dobrobiti i radne sposobnosti zaposlenika koji pate od te bolesti.

U *Francuskoj* je zakonom kojim se propisuje „generacijski ugovor“ (*contrat de génération*), usvojenim u ožujku 2013., poduzećima koja imaju manje od 300 zaposlenika omogućeno ostvarivanje prava na državnu financijsku potporu tijekom razdoblja od tri godine ako na temelju ugovora na neodređeno vrijeme zaposle osobu mlađu od 26 ili stariju od 57 godina. Vodičem iz 2009., „Dobra praksa poduzeća vezana uz zadržavanje starijih osoba na poslu ili njihova povratka na posao“, poduzećima se pruža podrška u odnosu na ova pitanja.

Njemačka Savezna agencija za borbu protiv diskriminacije pokrenula je pilot projekt na nacionalnoj razini za depersonalizaciju molbi za posao, osobito osoba migrantskoga porijekla, starijih tražitelja posla i žena s djecom. Projekt provode brojna poduzeća, javna tijela i lokalne vlasti.

U *Grčkoj* i *Španjolskoj*, starije osobe ostvaruju dobrobiti programa socijalnog turizma u sklopu kojega se po pristupačnim cijenama kroz državne subvencije objavljuju ponude za praznike i/ili hidroterapiju.

U *Irskoj*, starijim se osobama pruža podrška da što duže ostanu u vlastitom domu. Lokalne vlasti pomažu osobama s niskim primanjima kojima je potrebno stambeno zbrinjavanje i također dodjeljuju pomoć za adaptaciju domova. Volonterske organizacije za stambeno zbrinjavanje također osiguravaju smještaj kojim se ispunjavaju posebne potrebe starijih osoba.

U *Poljskoj*, starije osobe kojima je potrebna pomoć mogu dobiti pomoć u svakodnevnim osobnim, administrativnim, medicinskim i kućanskim aktivnostima. Troškovi usluga djelomično se naknađuju. Ako je starijoj osobi potrebna dugoročna pomoć, ima pravo na novčanu pomoć, kao i na potrebnu opremu koju osiguravaju općine.

Portugal je u suradnji s lokalnim zajednicama pokrenuo volontersku inicijativu „Međugeneracijski program“ cilj koje je izbjegavanje izoliranosti starijih osoba koje žive same i stvaranje platforme za pomoć.

Srbija je postavila Povjerenika za zaštitu ravnopravnosti koji je izdao nekoliko preporuka o diskriminaciji utemeljenoj na dobi, uključujući u području zapošljavanja (izbjegavanje navođenja dobnih uvjeta u objavama slobodnih radnih mjesta) i bankarskih usluga (ukidanje dobnih uvjeta za pristup financijskim uslugama).

U *Španjolskoj*, internetska stranica „EnclaveRural“ [Ruralna enklava] predstavlja platformu za razmjenu dobre prakse u odnosu na poboljšanje kvalitete života starijih i nemoćnih u ruralnim sredinama i za promicanje osiguravanja kvalitetnih usluga u njihovoj blizini.

Švicarska tijekom razdoblja od najviše 12 mjeseci sudjeluje u plaći osoba starijih od 50 godina čije je zapošljavanje bilo otežano i kojima je potrebna dubinska edukacija za novi posao. Starijim tražiteljima posla dostupne su sve mjere koje su sadržane u osiguranju za slučaj nezaposlenosti, kao što su osposobljavanje i mjere zapošljavanja. Stariji tražitelji posla primaju naknadu tijekom dužeg razdoblja od ostalih dobnih skupina. Kada isteknu njihova prava, mogu sudjelovati u novim mjerama osposobljavanja i zapošljavanja.

Švedska je pokrenula projekt „Kulturne aktivnosti za seniore – kultura i zdravlje“ cilj kojega je stvoriti mogućnosti i kulturne aktivnosti za starije osobe.

Jedan od ciljeva Nacionalnog akcijskog plana za starenje u *Turskoj* jest osigurati mogućnosti za zapošljavanje svih starijih osoba koje žele raditi. To uključuje podršku starijim osobama koje rade u poljoprivredi putem podučavanja novih tehnika i tehnologija i olakšavanja pristupa infrastrukturnim i financijskim uslugama.

Ujedinjeno Kraljevstvo izdvaja resurse za lokalne vlasti u Engleskoj i Walesu kako bi se starijim osobama s invaliditetom omogućio što udobniji i samostalniji život u vlastitom domu. Dodatnim se sredstvima pruža podrška usluzi lokalnih majstora koji pružaju pomoć kod manjih popravaka. Većina starijih osoba također prima godišnji doplatka za pomoć s plaćanjem računa za gorivo. Osim toga, 2011. je *Ujedinjeno Kraljevstvo* ukinulo propisanu dob za starosnu mirovinu tako da osobe više ne trebaju otići u mirovinu samo zato što su navršile određenu dob. Poslodavci još uvijek mogu odrediti fiksnu dob za starosnu mirovinu ako je to opravdano zbog objektivnih poslovnih razloga, ali to je moguće osporavati pred sudom.

VI. Skrb

A. Opća načela

29. Države članice trebaju poduzimati odgovarajuće mjere, uključujući preventivne mjere, za promicanje, održavanje i poboljšanje zdravlja i dobrobiti starijih osoba. Također trebaju osigurati raspoloživost i pristupačnost odgovarajuće zdravstvene zaštite i dugoročne kvalitetne skrbi.
30. Usluge također trebaju biti raspoložive unutar zajednice kako bi se starijim osobama omogućio što duži ostanak u vlastitom domu.
31. U svrhu osiguranja boljeg pristupa i ispunjenja potreba starijih osoba, države članice trebaju promicati višedimenzionalni pristup njihovoj zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi i poticati suradnju nadležnih službi.
32. Njegovatelji trebaju s osjetljivim osobnim podacima starijih osoba postupati povjerljivo i pozorno, u skladu s njihovim pravom na privatnost.

33. Skrb za starije osobe treba biti financijski pristupačna, a također trebaju postojati programi za pomoć starijim osobama u pokrivanju troškova, ako se za to ukaže potreba.

34. Za njegovatelje treba biti osigurano dovoljno obuke i podrške koji će im omogućiti osigurati kvalitetu usluga koje pružaju. Kada se o starijim osobama kod kuće skrbe neformalni njegovatelji, oni također moraju imati na raspolaganju dovoljnu obuku i podršku kako bi im se na taj način omogućilo pružanje sve potrebne skrbi.

34. Države članice trebaju uspostaviti sustav za reguliranje i procjenu realizirane skrbi.

Dobra praksa

Austrija na saveznoj razini isplaćuje doplatu za dugoročnu skrb kojim se u određenoj mjeri pokrivaju troškovi skrbi koja je potrebna nekoj osobi. U novijoj su prošlosti u plaćanju troškova također sudjelovale i provincije. *Austrija* je pokrenula projekt za ustanove za skrb za starije osobe koje pate od demencije, ciljna skupina kojega su zdravstveni djelatnici i njihova uprava. Cilj projekta jest ostvariti veću osviještenost o ravnopravnosti spolova u odnosu na osobe koje pate od demencije, uzimajući u obzir njihove posebne rodno uvjetovane potrebe i različite životne priče.

Belgijska flamanska zajednica pokrenula je program „Flamanska skrb“ cilj kojega je poboljšati pružanje skrbi starijim osobama kroz razvoj inovativnih tehnologija. Program uključuje „demo-projekte“ i „pokusno područje za inovacije u zdravstvu“. Osim toga, program „Flamanska skrb“ predviđa osnivanje Flamanskog centra stručnosti za pomoćnu tehnologiju.

Bosna i Hercegovina i Fond Ujedinjenih naroda za stanovništvo potpisali su prvi u cijelosti prihvaćeni Državni akcijski programski plan (2010. – 2014.), u kojemu je jedno poglavlje u potpunosti posvećeno starijim osobama i stvaranju pravnog okvira za zdravo starenje i skrb u starijoj dobi.

Općinski okrug Prag u *Češkoj Republici* vodi posebnu višejezičnu internetsku stranicu za starije osobe s korisnim informacijama o njihovom svakodnevnom životu u okrugu (socijalne i zdravstvene usluge, kulturni događaji, slobodno vrijeme i razonoda itd.). Okrug također ima i liniju za pomoć i savjetodavnu službu za starije osobe.

Danska ulaže napore u prevenciju i promociju zdravlja te izdvaja sredstva za poboljšanje obuke s jedne i rehabilitaciju s druge strane, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini. Zemlja se također sve više koristi „tehnologijom za skrb“ o starijim osobama kad god se time poboljšava kvaliteta skrbi i smanjuju troškovi.

Estonija je usvojila novu Strategiju o aktivnom starenju (2013. –2020.) kojom se pokrivaju teme kao što su socijalna uključenost, sudjelovanje, cjeloživotno učenje, zapošljavanje i pružanje socijalnih i zdravstvenih usluga. Novi indeks aktivnog starenja koristi se za mjerenje učinkovitosti strategije. Zemlja je također razvila smjernice za neformalne skrbnike.

Finska je pokrenula projekt za aktivni angažman starijih osoba koje pate od usamljenosti, posebno onih u bolnicama, dnevnim centrima za odrasle osobe ili ustanovama za rezidentnu skrb. Osim toga, zemlja je usvojila Zakon o podršci neformalnoj skrbi koji je stupio na snagu 2006. Podrška za neformalnu skrb je zakonska socijalna usluga koju osigurava država i općine.

Francuska je 2003. usvojila „Povelju o pravima i slobodama ovisnih osoba na skrbi“ kojom se prepoznaje pravo na privatnost, uključujući intimnost, sigurnost i zaštitu podataka. Osim toga, neprofitna organizacija „Vacances ouvertes“ pomaže neformalnim njegovateljima, kao što su članovi obitelji, pri uzimanju stanke i odlaska na odmor, dok se za ovisnu osobu brinu profesionalni njegovatelji.

U *Njemačkoj* je starijim građanima na raspolaganju cijeli niz usluga podrške lokalnih vlasti. Također postoji pomoć u naravi, ali ili novčana pomoć iz zakonske sheme osiguranja za dugoročnu skrb (SPV), a to je samostalni ogranak socijalnog osiguranja na temelju njemačkog Socijalnog zakonika. Starije osobe mogu birati između pružanja njege u kući ili ustanovi i između ovlaštenih ustanova ili usluga koje pružaju agencije. Od početka 2013., pacijenti mogu samostalno birati individualne aranžmane skrbi iz velikog kataloga usluga.

U *Irskoj* je paket inicijativa za njegu u kući usmjeren na starije osobe kojima je potrebno više pomoći za nastavak života u zajednici. Paket uključuje usluge medicinskih sestara i različitih terapeuta (uključujući fizioterapeute i radne terapeute), njegovatelja u kući i pomagача u kući.

U *Italiji* se iz Nacionalnog fonda za dugoročnu skrb za osobe starije od 65 godina izdvajaju značajna sredstva za regije, svrha kojih je poboljšati i proširiti usluge zdravstvene i socijalne skrbi za starije osobe, uključujući one u kući, i osnažiti sudjelovanje starijih osoba u društvu kroz solidarnost i komunikaciju. U provinciji Sieni, organizacija „Un Euro all’Ora“ pokrenula je program podrške za neformalne njegovatelje i sprečavanje pregorijevanja na tim poslovima. U provinciji Ragusa, javna tijela surađuju s organizacijama aktivnim u socijalnom području na zaštiti obiteljskih odnosa i upravljanju pruženim uslugama. Međugeneracijsko obiteljsko posredovanje omogućuje obiteljima suorganizaciju tih usluga zajedno s nadležnim tijelima.

U *Nizozemskoj* je na zahtjev nizozemske vlade osmišljen program „Nacionalna skrb za starije“, s ciljem poboljšanja skrbi za starije osobe sa složenijim potrebama. Budući da je program započeo u travnju 2008., brojne su se organizacije udružile regionalno i nacionalno na stvaranju koherentnog spektra opcija skrbi koje su bolje prilagođene pojedinačnim potrebama starijih osoba. Što se tiče samih starijih osoba, ovaj program dovodi do veće slobode i neovisnosti.

U *Turskoj*, rođaci koji se brinu o starijim osobama primaju mjesečnu financijsku pomoć. Osim toga, starijim osobama se također u kući pružaju usluge pomoći pri svakodnevnim aktivnostima (manji popravci u kući, smjernice o nabavi medicinske opreme, kupovina, osobna njega, kuhanje, čišćenje itd.). Domovi za odmor, domovi za rehabilitaciju i domovi za život također su na raspolaganju starijim osobama kojima je potrebna skrb.

„*Bivša jugoslavenska republika Makedonija*“ pruža pomoć nevladinim organizacijama i općinama u razvoju izvaninstitucionalnih oblika skrbi i pomoći starijim osobama. Intenzivno se provode aktivnosti osiguranja dnevne skrbi za odrasle osobe, smještaja, usluga u kući i financijske podrške za starije osobe kojima je takva pomoć potrebna.

U *Ujedinjenom Kraljevstvu*, u Engleskoj, Povjerenstvo za osiguranje kvalitete skrbi predstavlja nezavisnog regulatora pružatelja zdravstvenih usluga i usluga socijalne skrbi za odrasle osobe; ono je odgovorno za osiguranje poštivanja osnovnih stupnjeva sigurnosti i kvalitete usluga. Svi pružatelji reguliranih djelatnosti moraju biti registrirani i zadovoljavati skup zahtjeva vezanih uz registraciju, sigurnost i kvalitetu.

B. Pristanak na medicinsku skrb

36. Starijim se osobama medicinska skrb treba pružati samo uz njihovu slobodnu i informiranu suglasnost, koju mogu slobodno povući u svakom trenutku.
37. Ako starija osoba u određenim okolnostima ne može dati svoju suglasnost, želje koje je osoba izrazila u odnosu na medicinsku intervenciju, uključujući mjere za produljenje života, valja uzeti u obzir u skladu s nacionalnim pravom.
38. Kada starija osoba prema nacionalnom pravu nema sposobnost dati svoju suglasnost na intervenciju, osobito radi mentalnog invaliditeta ili bolesti, intervenciju je moguće provesti samo uz ovlaštenje zastupnika starije osobe, nadležnog tijela ili osobe ili tijela predviđenog zakonom. Starija osoba treba u najvećoj mjeri u kojoj je to moguće sudjelovati u postupku opunomoćivanja. Za sprečavanje zlorabe valja poduzeti odgovarajuće i učinkovite zaštitne mjere.
39. Kada u izvanrednoj situaciji nije moguće ishoditi odgovarajuću suglasnost, svaku je medicinski potrebnu intervenciju moguće odmah provesti ako je to u interesu zdravlja odnosno starije osobe. Za sprečavanje zlorabe valja poduzeti odgovarajuće i učinkovite zaštitne mjere.

Dobra praksa

U *Njemačkoj* se Zakonom o trećoj reformi skrbništva nad odraslim osobama (2009.) u području medicinskih intervencija posebna važnost pridaje unapređivanju primjene medicinskih direktiva. Medicinske službe iz fondova zdravstvenog osiguranja također provjeravaju je li ograničenje slobode popraćeno potrebnom suglasnošću.

Češka Republika, Nizozemska, Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo predviđaju mogućnost izrade dokumenta kojim osoba može ovlastiti treću osobu za donošenje odluka u njezino ime ako ona postane nesposobna za to. Osim toga, ili kao alternativa, osobi od povjerenja može biti izdana punomoć za donošenje odluka o financijskim poslovima i liječenju u skladu sa željama iz tog dokumenta.

C. Rezidentna i institucionalna skrb

40. Države članice trebaju osigurati dostatne i odgovarajuće rezidentne usluge za one starije osobe koje više ne mogu ili ne žele živjeti u vlastitom domu.
41. Starije osobe smještene na institucionalnu skrb imaju pravo na slobodu kretanja. Eventualna ograničenja trebaju biti zakonita, potrebna i razmjerna te u skladu s međunarodnim pravom. Trebaju postojati odgovarajuće zaštitne mjere za reviziju tih odluka. Države članice trebaju osigurati da se pojedinačna ograničenja za starije osobe provode uz njihovu slobodnu i informiranu suglasnost ili kao razmjeran odgovor na rizik od ozljede.
42. Države članice trebaju osigurati postojanje nadležnog i neovisnog tijela odgovornog za kontrolu javnih i privatnih rezidentnih ustanova. Države članice trebaju osigurati i lako dostupne i učinkovite mehanizme za pritužbe i žalbe u odnosu na nedostatke u kvaliteti skrbi.
43. Starije osobe u načelu trebaju biti smještene na rezidentnu, institucionalnu ili psihijatrijsku skrb samo uz njihovu slobodnu i informiranu suglasnost. Svaka iznimka od ovog načela treba biti u skladu sa

zahtjevima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava, osobito pravo na slobodu i sigurnost (članak 5.).

Dobra praksa

Austrija je uvela nacionalni certifikat kvalitete za domove za njegu starijih osoba u sklopu jedinstvenog i objektivnog procesa procjene kvalitete usluga na temelju kriterija kao što su stupanj zadovoljstva starijih osoba koje žive u domu i osoblja koje radi u domu, kao i organizacije svakodnevnih aktivnosti u cilju zadovoljavanja potreba starijih osoba.

U *Belgiji* je uvedena povelja o kvaliteti koja pokriva različite aspekte života u ustanovi.

Pučki pravobranitelj u *Češkoj Republici* odlazi u posjete medicinskim i rezidentnim ustanovama za starije osobe i podnosi izvješća i daje preporuke o poštivanju ljudskih prava i dostojanstva u tom okruženju.

U *Francuskoj* starije osobe po dolasku na mjesto gdje će boraviti dobivaju povelju putem koje se informiraju o svojim pravima i slobodama. Na tim mjestima postoji „vijeće za društveni život“ u kojem također sudjeluju osobe koje tamo žive.

U *Finskoj*, regionalna udruga kao alternativu smještaju u rezidentnim ustanovama gradi zgradu s 35 apartmana za starije osobe koje su sposobne samostalno živjeti. Organizirani su obroci i aktivnosti u zajednici.

Njemačka je izdala Povelju o pravima osoba kojima je potrebna dugoročna njega i pomoć kako bi se poboljšalo pružanje rezidentne njege i njege u kući. Kvaliteta rezidentne i nerezidentne njege redovito se provjerava na temelju standarda koji su predviđeni na nacionalnoj razini. Inicijativa „Savez za demenciju“ pokrenuta je za provedbu akcijskog plana za poboljšanje njege koja se pruža osobama koje pate od demencije i pružanje pomoći kako bi se starijim osobama omogućio ostanak u vlastitom domu.

U *Grčkoj* su za kontrolu ustanova zaduženi socijalni savjetnici koji u sklopu posjeta provjeravaju uredno funkcioniranje, kvalitetu skrbi i dobrobit starijih osoba.

Irska je usvojila shemu podrške cilj koje je riješiti financijske poteškoće mnogih pojedinaca i njihovih obitelji koji bi inače morali prodati svoje domove ili podići dodatnu hipoteku radi plaćanja troškova doma za njegu. Podrška u sklopu ove sheme pruža se bez obzira radi li se o osobi koja je u javnom, privatnom ili volonterskom domu za njegu.

U *Turskoj* je usvojena Povelja o ravnopravnosti koja obuhvaća sve modele skrbi, uključujući skrb u kući, dnevnu skrb, rezidentnu skrb, domove za njegu, palijativnu i institucionalnu skrb, a na temelju kriterija skrbi koji su propisani u Međunarodnoj klasifikaciji funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije (WHO MKF).

D. Palijativna skrb

44. Države članice trebaju starijim osobama koje pate od bolesti opasnih po život ili bolesti koje im ograničavaju život osigurati palijativnu skrb u svrhu njihove dobrobiti i dostojanstvenog života i smrti.

45. Svaka starija osoba kojoj je potrebna palijativna skrb treba imati pravo na pristup takvoj skrbi bez nepotrebnog odgađanja, u okruženju koje odgovara njegovim odnosno njezinim potrebama i željama, uključujući u vlastitom domu i u okruženju u kojem se pruža dugoročna skrb.

46. Članove obitelji i prijatelje starijih osoba, koje su neizlječivo bolesne ili koje umiru, treba ohrabriti da budu s njima. Trebaju primati stručnu pomoć, primjerice, putem ambulantnih usluga palijativne skrbi.
47. Zdravstveni djelatnici koji su uključeni u palijativnu skrb trebaju u potpunosti poštivati prava pacijenata i postupati u skladu sa svojim profesionalnim obavezama i standardima.
48. Educirani stručnjaci u području palijativne skrbi trebaju biti dostupni za vođenje edukacije i istraživanja u ovom području. Programi edukacije iz palijativne skrbi trebaju biti dio edukacije svih zdravstvenih djelatnika i djelatnika socijalne skrbi te također treba poticati suradnju stručnjaka iz palijativne skrbi.
49. Države članice trebaju osigurati odgovarajuću raspoloživost i pristupačnost lijekova iz područja palijativne skrbi.
50. U organizaciji nacionalnih sustava palijativne skrbi, države članice također trebaju uzeti u obzir Preporuku Rec(2003)24 Odbora ministara državama članicama o organizaciji palijativne skrbi.

Dobra praksa

Hospiz ÖSTERREICH iz *Austrije* krovna je udruga organizacija i snažan promotor integracije načela palijativne skrbi u standardne usluge dugoročne skrbi. Provincija Styria ima mrežu mobilnih timova za palijativnu skrb koji se sastoje od liječnika, osoblja koje pruža skrb i socijalnih radnika koji besplatno surađuju s obiteljskim liječnicima i skrbnicima u interesu starijih osoba. Timovi za palijativnu skrb prolaze edukaciju i podliježu nadzoru prije i tijekom službe.

U *Belgiji*, u svim rezidentnim objektima i objektima za njegu starijih osoba mora postojati njegovatelj koji je prošao edukaciju iz područja palijativne skrbi.

Njemačka je 2008. usvojila Povelju za skrb o kritično bolesnim i umirućim osobama koja sadrži vodeća načela u području izazova socijalne politike, potreba pojedinaca i zahtjeva za edukacijom, istraživanjem i učenjem. Zaklada Robert Bosch daje priliku gerijatrijskim medicinskim sestrama i tehničarima naučiti osnovne vještine palijativne skrbi. Koordinacijski ured provodi nadzor nad palijativnom praksom i služi kao izvor informacija za edukacijske programe. Osim toga, nerezidentne hospicijske službe, koje primaju subvencije iz fondova za zdravstveno osiguranje, putem posebno educiranih volontera pružaju podršku neizlječivo bolesnim osobama i njihovim obiteljima u vlastitom domu.

U *Ujedinjenom Kraljevstvu* je 2008. usvojena „Strategija skrbi na kraju života“ cilj koje je poboljšati skrb za osobe koje se približavaju kraju života, uključujući pomoć većem broju ljudi koji žele primati skrb i umrijeti u vlastitom domu. Cilj strategije je također promijeniti stavove o smrti na način da ljudi slobodno izražavaju svoje želje u vezi skrbi na kraju života te razvijati odgovarajuće usluge u sklopu zajednice.

Svjetska zdravstvena organizacija je 2011. izdala smjernice *Palijativna skrb za starije osobe: bolja praksa*, koje sadrže brojne primjere dobre prakse u ovom području.

Ljestvica ishoda palijativne skrbi je besplatni alat dostupan na 11 jezika, koji u području prakse palijativne skrbi, edukacije i istraživanja pomaže unaprijediti mjerenje u palijativnoj skrbi; on uključuje besplatne resurse i edukaciju.

VII. Pravosuđe

51. Radi utvrđivanja prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njih, starije osobe imaju pravo na pošteno suđenje u razumnom roku u smislu članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava. Države članice trebaju poduzeti odgovarajuće mjere kojima će postupak sudskog postupka prilagoditi potrebama starijih osoba, primjerice, osiguravanjem besplatne pravne pomoći i zastupanja kada je to potrebno.

52. Nadležna sudska tijela trebaju pridati posebnu pozornost vođenju slučajeva u koje su uključene starije osobe. Trebaju osobito pozorno uzeti u obzir njihovu dob i zdravstveno stanje.

53. Države članice će osigurati da pritvor starijih osoba ne predstavlja neljudsko ili ponižavajuće postupanje. Procjena minimalnog stupnja strogosti da bi se postupanje smatralo neljudskim ili ponižavajućim ovisi o nekoliko čimbenika, uključujući dob i zdravstveno stanje osobe. Potrebno je razmotriti i alternativu pritvora starijih osoba.

54. Države članice dužne su štititi dobrobit i dostojanstvo starijih osoba koje se nalaze u pritvoru. Osobito trebaju osigurati nadzor zdravstvenog stanja starijih osoba u redovnim intervalima, kao i odgovarajuću medicinsku i mentalnu zdravstvenu zaštitu. Osim toga, države članice trebaju za starije osobe u pritvoru osigurati uvjete koji su primjereni njihovoj dobi, uključujući prikladan pristup sanitarnim, sportskim, obrazovnim, edukacijskim i zabavnim kapacitetima. Države članice trebaju osigurati socijalnu reintegraciju starijih osoba nakon puštanja.

Dobra praksa

U *Grčkoj*, sustav sankcija predviđa različite prednosti za starije osobe u smislu alternative kazni zatvora i računanja trajanja pritvora. Na primjer, u slučaju 70-godišnje osobe osuđene na kaznu doživotnog zatvora, dovoljno je odslužiti šesnaest, umjesto dvadeset godina prije uvjetnog puštanja na slobodu. Osim toga, nakon 65. godine, preostalo razdoblje kazne zatvora se prepolovljuje.

Srbija je usvojila posebna pravila koja se odnose na pritvor starijih osoba, primjerice, u odnosu na zdravstvenu zaštitu, smještaj (s osobama iste dobi, u prostoru koji omogućava jednostavan pristup drugim objektima u sklopu pritvora itd.), planirane aktivnosti, prehranu i socijalnu skrb, osobito u cilju puštanja na slobodu. Specijalizirani centar za pritvor sadrži poseban postupak za gerijatrijsku populaciju, olakšavanje kontakata i posjeta obitelji te podršku obitelji, osobito kada su ostali članovi obitelji stariji ili nemoćni.

Ujedinjeno Kraljevstvo je razradilo „Older prisoner care pathway“ [Protokol za skrb o starijim zatvorenicima] cilj kojega je pomoći u pružanju individualne skrbi starijim zatvorenicima, nakon čega slijedi uspješan povratak u zajednicu. Volonterska organizacija (RECOOP) također nudi pomoć i podršku počiniteljima u dobi od 50 ili više godina. Određeni broj zatvora u zemlji odredio je posebnu jedinicu za zatvorenike kojima je potrebna palijativna skrb. Organizacija AGE UK pokrenula je nekoliko lokalnih projekata koji se bave društvenim angažmanom i edukacijom osoblja i starijih zatvorenika.